

DJES

DANISH JOURNAL OF EDUCATION STUDIES

RESUME AF PH.D.-AFHANDLINGEN “PROFESSIONAL WOMEN AT AARHUS UNIVERSITY 1938–1968”

*Following the archival trails of women who pursued higher learning within nursing and
home economics*

Pernille Svare Nygaard
Post doc., DPU, Aarhus Universitet

PH.D. RESUMÉ
December 2025
PUBLICERET ONLINE

Kolofon

Redaktører

Miriam Madsen (chefredaktør), Maria Louise Larsen Hedegaard, Kim Holflod, Karina Kiær, Bea Møller Schmidt, Julie Reng Andersen, Katrine Mygind Bach, Simon Langkjær, Nanna Bregnballe & Daniel Kardyb

Nummer

Årgang 4, nr. 1/2026, publiceret fortløbende

Artikeltype

Ph.d.-resumé

Adresse

Department for Education Studies

DPU, Aarhus University

Tuborgvej 164, 2400 Copenhagen NV:

djes@edu.au.dk

<https://tidsskrift.dk/tidsskriftforuddannelsesvidens/index>

ISSN: 2794-3445

Visuel Identitet

Puk Dam Sørensen

This work is licensed under a Creative Commons

Attribution 4.0 International License

RESUME AF PH.D.-AFHANDLINGEN “PROFESSIONAL WOMEN AT AARHUS UNIVERSITY 1938–1968”

FOLLOWING THE ARCHIVAL TRAILS OF WOMEN WHO PURSUED
HIGHER LEARNING WITHIN NURSING AND HOME ECONOMICS

PERNILLE SVARE NYGAARD
POST DOC., DPU, AARHUS UNIVERSITET

Abstract

Ph.d.-afhandlingen undersøger, hvordan kvinder med baggrund i sygepleje og husholdning forhandlede adgang til videregående uddannelse i en periode, hvor universitetet gradvist åbnede sig for professionsuddannede kvinder. Med udgangspunkt i arkivmateriale og et biografisk-situeret metodegreb belyser afhandlingen kvinders erfaringer og handlemuligheder i mødet mellem profession og akademi. Gennem fire artikler analyseres akademiseringen af to kvindedominerede uddannelser og de figurer af den moderne kvinde, der trådte frem i overgangen fra praktisk til akademisk viden. Afhandlingen kombinerer uddannelseshistorie med feministisk teori for at udfolde kvinders positioner og strategier i et mandsdomineret universitetsfelt. Afhandlingen indgår i projektet *Women's University: Aarhus University 1928–2000* ved Pædagogisk Sociologi, Aarhus Universitet.

Keywords: Kvinders uddannelseshistorie; Aarhus Universitet; professionsuddannelser; videregående uddannelse; feministisk teori

Introduktion

I ph.d.-afhandlingen undersøges, hvordan kvindelige fagprofessionelle – sygeplejersker og husholdningslærere – trådte ind i den akademiske verden gennem videreuddannelsesprogrammer ved Aarhus Universitet i midten af det 20. århundrede. Det drejer sig om *Kursus ved Aarhus Universitet for Sundhedsplejersker og for ledende og undervisende Sygeplejersker*, som blev etableret i 1938, og *Specialkursus i Husholdning ved Aarhus Universitet*, som blev etableret i 1945. De to videregående uddannelser var rettet mod uddannede sygeplejersker og kvinder med baggrund i husholdningsfaget. Videreuddannelserne gav kvinder fra de to professionsområder mulighed for at opnå akademisk merit og faglig specialisering i en tid, hvor universitetet i overvejende grad var formet af mandlige normer og domineret af mænd. I afhandlingen rettes blikket således ikke mod de kvindelige pionerer, der banede vejen til universitetet, men derimod mod de mere ”almindelige” kvinder og deres ofte oversete og alternative veje ind i det akademiske felt – kvinder, hvis erfaringer og uddannelsesforløb hidtil stort set har været fraværende i forskningslitteraturen.

Fra projektets begyndelse har fokus været at forstå, hvad denne gruppe af kvindelige studerende erfarede i mødet med universitetet, hvordan de navigerede i spændingsfeltet mellem deres profession og det akademiske rum, og hvilken betydning videreuddannelsen fik for deres videre livs- og karriereforløb. Det viste sig dog hurtigt, at netop denne type viden var vanskelig at tilgå gennem de

historiske kilder, der var tilgængelige via arkiverne. De såkaldt "almindelige" kvinders stemmer og erfaringer er sjældent blevet betragtet som bevaringsværdige og er derfor i vid udstrækning fraværende i de traditionelle, officielle arkiver. Det blev derfor nødvendigt at orientere sig mod mere fragmenterede, marginale og indirekte spor – aftryk, tavsheder og affektive rester, som ikke nødvendigvis fremstår som entydige beretninger, men som netop kræver en metodisk sensibilitet over for det ikke-sagte og det usynligt tilstedeværende.

Empirisk materiale samt metodiske og teoretiske overvejelser

Afhandlingens empiriske grundlag baserer sig på arkivmateriale fra Rigsarkivet, Dansk Sygeplejehistorisk Museums Arkiv og Aarhus Universitetsarkiv. Dette materiale suppleres af tre kvalitative interviews med kvinder, der har en tilknytning til ét af de to uddannelsesprogrammer. Arkivmaterialet omfatter uddannelsesplaner og forhandlingsprotokoller, mødereferater, kursusrapporter, ansøgninger fra studerende, avisartikler og udklip fra ugeblade og fagtidsskrifter. Hertil kommer studerendes scrapbøger, en personlig dagbog og en rejsedagbog, brevkorrespondancer, kursusberetninger samt nogle få erindringer.

Den analytiske tilgang er funderet i feministisk teori og inspireret af Karen Barads begreb om *diffraction* (2003, 2007, 2014), som både et metodologisk og epistemologisk redskab. Diffraction adskiller sig fra refleksion ved ikke blot at spejle eller gengive, men ved at følge afbøjninger, forskydninger og mønstre af interferens, som opstår i mødet mellem fænomener (Barad, 2014, p. 172). Dette har været afgørende for arbejdet med arkivmaterialet, hvor der hverken søges efter lineære fortællinger eller entydige forklaringer, men i stedet fokuseres på forskelle, relationelle forbindelser og materialiteters betydningskabende potentialer.

Inden for fysikken betegner diffraction det fænomen, hvor bølger – som lys eller vand – bøjes og skaber interferensmønstre, når de møder forhindringer eller passerer gennem åbninger (Barad, 2003, p. 803; 2014, p. 173). Med afsæt i Donna Haraway (1988) udvikler Karen Barad diffraktionsbegrebet til en epistemologisk og ontologisk sensibilitet: en måde at sanse og tænke gennem verden på, hvor viden opstår i og gennem sammenfiltrede relationer og materiel-diskursive praksisser. Denne analytiske tilgang har i afhandlingen muliggjort en form for historisk genfortælling, der ikke blot handler om, hvad der "faktisk" skete, men om hvordan kvindelighed og viden er blevet formet og forhandlet i et foranderligt akademisk felt.

I praksis læses arkivmaterialet diffraktivt – med og gennem teoretiske begreber – hvilket åbner for nye mønstre og betydninger. Fraværet af kvindernes egne stemmer forstås ikke som tab, men som invitation til at læse arkivets forskydninger, tavsheder og udtalte potentialer. En diffraktiv læsning forudsætter, at fortidens betydninger ikke er givet, men opstår i mødet mellem kilde, læser og kontekst. Denne tilgang omfatter også selve arbejdet i arkivet, der anskues som et deltagende og dynamisk rum, hvor narrativer og materielle spor frembringes i samspil med arkivets egne rytmer og strukturer. Denne forståelse er blandt andet inspireret af Maria Tamboukou (Tamboukou, 2003, 2011, 2016, 2017).

Samlet set muliggør den diffraktive og feministisk informerede analytiske tilgang en undersøgelse af de kvindelige studerendes bevægelser gennem arkivet som del af en kompleks materialitet, hvor fortidens spor, nutidens analytiske blik og teoretiske sensibilitet væves sammen i et gensidigt konstituerende møde.

Afhandlingen inddrager desuden Sara Ahmeds feministiske figurer – *the Stranger*, *the Willful Subject* og *the Feminist Killjoy* (Ahmed, 2000, 2014, 2024), som analytiske redskaber til at undersøge, hvordan kvinderne i det empiriske materiale træder frem som vidensbærende subjekter i spændingsfeltet mellem profession og universitet. Inspirationen til at arbejde med disse figurer som tænkeredskaber opstod i konfrontationen med fraværet af kvindernes egne stemmer i arkivmaterialet. Spørgsmålet om, i hvilken grad man som forsker kan skrive om eller tale på vegne af nogen, uden adgang til deres personlige beretninger, blev et centralt etisk og metodologisk anliggende. De enkelte kvindeskikkelser lod sig ikke nødvendigvis tilnærme som hele og sammenhængende narrativer. Gennem fragmenterede kilder – såsom avisudklip, ugeblade, ansøgninger og ikke mindst de sygeplejestuderendes scrapbøger – tegner der sig imidlertid et billede af, hvordan kvinderne blev portrætteret, synliggjort og til tider udstillet. Disse brudstykker giver indblik i, hvilke aktiviteter de deltog i, hvordan de iscenesatte sig selv, og hvordan de blev fremstillet af omverdenen.

Særligt fremtrædende i materialet var det, hvordan de husholdningsstuderende ofte trådte frem som næsten usynlige kvinder inden for universitetets mure. De blev i pressen beskrevet i stereotype og kønnede vendinger, deres kollegium blev fx omtalt som "Frikadellefakultetet", og de blev først og fremmest præsenteret som kvinder og husmødre snarere end som universitetsstuderende. Det var i denne sammenhæng, arbejdet med Sara Ahmeds figur *the Stranger* blev intensiveret. Figuren repræsenterer den, der ikke passer ind, som betegnes som værende "out of place", og som fremstår som en, der har indtaget et rum, der var tiltænkt andre (Ahmed, 2000, pp. 20-21; 2012, p. 2). *The Stranger* blev således et redskab til at synliggøre, hvordan de husholdningsstuderende ved Aarhus Universitet ikke blot blev marginaliserede, men også konstituerede som fremmede i kraft af universitetets normative forestillinger om akademisk tilstedeværelse, køn og legitime studerende.

Ahmeds feministiske figurer fungerer i afhandlingen ikke som repræsentationer af konkrete individer, men som bevægelige og relationelle positioner, der muliggør en refleksion over, hvordan kvindelige studerende kunne – og ikke kunne – træde frem som subjekter i universitetets rum.

Forskningsspørgsmål og afhandlingens form

Undervejs i skriveprocessen blev afhandlingens forskningsspørgsmål gradvist skærpet. Den endelige undersøgelse kredser om tre spørgsmål: Hvilke kvindefigurer træder frem i krydsfeltet mellem profession og universitet? Hvordan kan tidens skiftende forestillinger om kvindelighed forstås i relation til uddannelse? Og hvordan kan en arkivbaseret, narrativ metode bidrage til uddannelseshistorisk forskning? Afhandlingen er artikelbaseret og består af fire fagfællebedømte artikler, som belyser forskellige dimensioner af disse spørgsmål. Artiklerne bindes sammen af en introducerende kappe, der præsenterer afhandlingens historiske, teoretiske og metodiske ramme samt en samlet syntese af resultaterne.

Resultater

Afhandlingens artikler belyser fra forskellige vinkler de to kvindelige professioners vej ind i universitetets rum samt de kvinder, der deltog i uddannelsesprogrammerne. I perioden 1938–1965 blev i alt 1.779 kvinder optaget på videreuddannelsen for sygeplejersker (Lundström & Stenderup, 1978, p. 587). I årene 1945–1964 blev 599 kvinder optaget på videreuddannelsen for husholdningslærerinder ved Aarhus Universitet (*Beretninger fra Specialkursus i Husholdning ved Aarhus Universitet*, 1946-1963). Selvom disse tal i dag kan fremstå beskedne, udgjorde de i samtiden en markant andel af de kvindelige studerende, der blev optaget ved Aarhus Universitet. På visse årgange oversteg antallet af optagne sygeplejestuderende endda antallet af kvinder på de klassiske universitetsfag (Nygaard, 2024c, p. 70). Tallene vidner om en væsentlig, men ofte overset udvikling i både universitetets historie og i ligestillingshistorien.

Afhandlingens to første artikler analyserer etableringen af de akademiske videreuddannelser og undersøger de politiske, institutionelle og sociale forudsætninger, der muliggjorde deres fremvækst. Analysen retter sig mod samspillet mellem statslige uddannelsespolitiske reformer, professionernes interne udviklingsdynamikker og universitetets position som aktør i det velfærdsstatslige uddannelseslandskab. I den kontekst fremstår Aarhus Universitet som et yngre og moderne universitet, der banede vejen for nye former for videreuddannelse, som ikke primært var orienteret mod en akademisk karriere, men snarere havde til formål at styrke professionernes faglige fundament og samfundsmæssige legitimitet (Nygaard, 2023, 2024b).

Den tredje artikel anlægger en personbåren og narrativ tilgang med en queerlæsning af arkivet efter Hulda Pedersen (1875–1961) – en central figur i Dansk Kvindesamfund og en vedholdende fortaler for husholdningssagens akademiske anerkendelse. Artiklen undersøger, hvordan enkelte kvinders livsbaner og politiske engagement bidrog til at skubbe til grænserne mellem køn, viden og institution. Gennem denne læsning bliver det muligt at se, hvordan kampen for kvinders uddannelse og faglige anerkendelse blev båret af både personlige overbevisninger og kollektive strategier for ligestilling (Nygaard, 2024a).

Afhandlingens fjerde artikel retter opmærksomheden mod de fysiske og materielle rammer for kvinders tilstedeværelse på universitetet. Med udgangspunkt i det første kvindekollegium i Universitetsparken i Aarhus (Kollegium 7) – etableret som en del af *Specialkursus i Husholdning* og realiseret af kvinder for kvinder – analyseres, hvordan arkitektur, rum og materialiteter indgik i de husholdningsstuderendes hverdagsliv og formede erfaringer af tilhørsforhold, kønnet positionering og faglig identitet. Artiklen undersøger ikke blot, hvordan stedet påvirkede kvinderne, men også hvordan kvinderne selv var med til at forme stedet som et særligt kvindeligt læringsmiljø i en ellers mandsdomineret akademisk kontekst (Nygaard, 2024d).

Gennem disse artikler viser afhandlingen et komplekst billede af, hvordan kvinder navigerede i grænsefladen mellem profession og universitet. Ambivalente erfaringer træder frem: stolthed, faglig ambition og nysgerrighed på den ene side; usikkerhed, fremmedfølelse og kønnet eksklusion på den

anden. Disse erfaringer forstås ikke blot som individuelle beretninger, men som udtryk for en kollektiv figur; den faguddannede kvinde i overgangen mellem profession og universitet.

Afhandlingens bidrag til forskningen – opsummerende pointer

Afhandlingens hovedbidrag består i at nuancere forståelsen af kvinders adgang til og deltagelse i universitetsuddannelse i midten af det 20. århundrede. Gennem analyser af arkivmateriale synliggøres de spor og stemmer, der ofte forbliver usynlige i den etablerede universitetshistorie. Ved at følge narrative brudstykker og tavsheder i arkivet fremkaldes skjulte dimensioner af kvinders uddannelseserfaringer.

Afhandlingen viser, at kvinders adgang til universitetet ikke alene handlede om tilegnelse af ny viden, men også om en institutionel og kulturel bevægelse, hvor grænserne for akademisk deltagelse blev forhandlet og udvidet. Med afsæt i feministiske figurer som *the Stranger*, *the Willful Subject* og *the Feminist Killjoy* belyses, hvordan de kvindelige studerende måtte navigere mellem modstand, tilpasning og vilje – og hvordan deres tilstedeværelse efterlod bevægelige spor i arkivet snarere end faste aftryk.

Afhandlingen argumenterer således for, at kvinderne ikke blot indgik som passive deltagere i akademiseringen af deres professioner, men som aktive medskabere af nye former for akademisk praksis. Deres erfaringer udfordrer lineære fortællinger om ligestilling og peger i stedet på betydningen af de konkrete strategier og forhandlinger, som prægede mødet mellem køn, profession og universitet. Hermed bidrager afhandlingen til en mere kompleks forståelse af, hvordan akademisk deltagelse historisk er blevet formet i et kønnet og professionsbaseret perspektiv.

Referencer

- Ahmed, S. (2000). *Strange Encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. London and New York: Routledge.
- Ahmed, S. (2012). *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Durham: Duke University Press.
- Ahmed, S. (2014). *Willful Subjects*. Durham and London: Duke University Press
- Ahmed, S. (2024). *The Feminist Killjoy Handbook*. London: Penguin.
- Barad, K. (2014). Diffracting Diffraction: Cutting Together-Apart. *Parallax*, 20:3, 168-187. Doi: <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/13534645.2014.927623>
- Beretninger fra Specialkursus i Husholdning ved Aarhus Universitet (1946-1963). Kursets første årgange, ansøgninger, beretninger. Course reports. Specialkursus i Husholdning ved Aarhus Universitet. Rigsarkivet.
- Lundström, G., & Stenderup, A. (1978). Danmarks Sygeplejerskehøjskole ved Aarhus Universitet. I G. Albeck (red.), *Aarhus Universitet 1928-1978* (pp. 577-588). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Nygaard, P. S. (2023). Nursing Students' Scrapbooks 1938-1968. Visualizing Female Figures on the Border between a Female-Dominated Profession and Aarhus University. *Kulturstudier*, 1, 145-167.

- Nygaard, P. S. (2024a).** Home Economics as space for women's politics 1875-1961. Following the archival trails of Hulda Pedersen and the establishment of home economics at Aarhus University. I Nygaard, P. S. *Professional Women at Aarhus University. Following the archival trails of women who pursued higher learning within nursing and home economics* (pp. 128-153). PhD thesis. Aarhus University, DPU, Copenhagen, Aarhus University.
- Nygaard, P. S. (2024b).** Home Economics in Higher Education 1945–1955: The Academic Home Economics Education at Aarhus University and the Emergence of a Female Figure. *Nordic Journal of Educational History*, 11(Crossing Borders - Women and Higher Learning in a Nordic Perspective, 1860-1960), 101-126. Doi: <https://doi.org/10.36368/njedh.v11i2.1061>
- Nygaard, P. S. (2024c).** *Professional Women at Aarhus University. Following the archival trails of women who pursued higher learning within nursing and home economics*. PhD thesis. Aarhus University, DPU, Copenhagen, Aarhus University.
- Nygaard, P. S. (2024d).** The Women's Hall of Residence in Aarhus as a female, intellectual space for professional women in the field of home economics, 1950-1960. I Nygaard, P. S. *Professional Women at Aarhus University. Following the archival trails of women who pursued higher learning within nursing and home economics* (pp. 154-183). PhD thesis. Aarhus University, DPU, Copenhagen, Aarhus University.
- Tamboukou, M. (2003).** *Women, Education and the Self: a Foucauldian Perspective*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Tamboukou, M. (2011).** 'Portraits of moments': Visual and textual entanglements in narrative research. *Current Narratives*, 3, 3-13.
- Tamboukou, M. (2016).** Feeling narrative in the archive: the question of serendipity. *Qualitative Research* 16(2), 151-166. Doi:10.1177/1468794115569563
- Tamboukou, M. (2017).** Archival rhythms: narrativity in the archive. I N. Moore, A. Salter, L. Stanley, & M. Tamboukou (Eds.), *The Archive Project. Archival research in the social sciences* (pp. 71-96). London and New York: Routledge.

Abstract

The PhD thesis investigates how women trained in nursing and home economics negotiated access to higher education as the university gradually opened to those with professional backgrounds. Drawing on archival sources and a biographical-situated methodology, the dissertation explores women's experiences and agency at the intersection of vocational training and academic knowledge. Through four articles, it analyses the academicisation of two female-dominated fields and the emergence of modern female figures in the shift from practical to scholarly knowledge. Combining educational history with feminist theory, the study examines women's positions and strategies within a male-dominated academic landscape. The project is part of Women's University: Aarhus University 1928–2000 at the Department of Educational Sociology, Aarhus University.

